

1.10. Trhová ekonomika zostane v podobe férového trhu a vzájomne výhodného obchodu

„Ekonomická demokracia je trhová ekonomika, prinajmenšom v rozdeľovaní spotrebných tovarov a základných prostriedkov⁽⁴⁵⁾“

Dajme si otázku : **Čo to bude ale za trh?** Nebude to už slobodná trhová ekonomika v zmysle klasickej ekonómie, pretože už dlho neexistuje ani klasický kapitalizmus 19.storočia. Ten sa transformoval v 21.storočí na globálny trh veľkých nadnárodných finančných korporácií, ktoré si sami určujú postavenie priemyselných a obchodných korporácií a globálny trh prakticky „rozparcelovali“ podľa svojich predstáv. Takže ani súčasná trhová ekonomika už dávno nie je slobodným trhom. Národné štáty a regionálne zoskupenia sa však budú musieť vrátiť k ochrane svojej produkcie pred trans-nacionálnymi korporáciami, ale aj k ochrane miestneho trhu a národného hospodárskeho komplexu. Férový a teda vzájomne výhodný spravodlivý trh bude pravdepodobne plný taríf členených cenovo podľa geografických či kvalitatívnych kritérií. Vrátime sa asi k colným kontrolám, pretože pri fyzickom disponovaní tovarom dôjde k tomu, aby sa tarifami dosahovala spravodlivosť v medzinárodnom obchode a odbúravala nespravodlivá štruktúra tovarovej výmeny medzi jednotlivými krajinami či regiónmi. Prirodzene, že dlhé roky úsilia a odstraňovania taríf a bariér v medzinárodnom obchode, ktoré vytvorilo liberálnu, ale silno nespravodlivú výmenu tovarov na globálnej úrovni, nahradí tarifne rozčlenený *férový obchod*, založený na tarifách, regulujúcich trh a ochraňujúcich lokálnu produkciu, v nijakom prípade teda nepôjde o neobmedzený voľný obchod, najmä nie v prípadoch, keď sú výrazné rozdiely medzi mzdami a environmentálnou reguláciou jednotlivých obchodujúcich štátoch⁽⁴⁶⁾.

Musím tu uviesť raz už v Otázkach modelovania nastolenú tému, ako **globálne trhy vytvárajú nerovnosť**.

„Ak je základom prosperity kapitalizmu nerovnosť, kde trhy veľmi dôkladne oddeľujú úspešných od neúspešných na základe konkurencie, tento konkurenčný proces síce vytvára bohatstvo pre krajinu ako takú (v zmysle makroekonomických kritérií cez HDP), ale nešíri to bohatstvo vytvoreného produktu medzi všetkých obyvateľov danej krajiny⁽⁴⁷⁾“. Naša čerstvá skúsenosť Slovenska ako „montážnej automobilovej veľmoci sveta“ to dokazuje. My predsa máme skúsenosti z transformácie z centrálne plánovanej ekonomiky na trhové. „Tu nielenže nevznikli spontánne trhy, ktoré by zvyšovali produkciu a viedli k hospodárskemu rastu, ale naopak, vo všetkých krajinách, kde predtým existovalo plánované hospodárstvo, produkcia klesala. Vysvetlenie je jednoduché: trhy pre novovytvorené tovary a služby nevznikajú spontánne, tieto podmienky musíme vytvoriť. Tam, kde sa funkcia tvorcov trhu neberie do úvahy, a kde je umožnený voľný dovoz tovarov a kapitálu, tam do krajiny prichádzajú zahraniční dodávatelia a investori a nahrádzajú tovary, ktoré boli dovtedy vyrábané doma. To by sme mohli nazvať *rozbiť trhy*, to znamená rozbiť odbytiska domácich

producentov.⁽⁴⁸⁾” Toto sa dialo vo veľkých rozmeroch v tzv. ”postkomunistických” ekonomikách a deje sa to doteraz v iných krajinách.

Schweickart definoval *férový obchod* ako umne konštruované opatrenia, ktoré môžu veľmi pomôcť pracujúcim celého sveta (nie však špekulantom vyznávajúcim voľný obchod).

Opatreniami sú⁽⁴⁹⁾:

1. *Férový obchod založený na tarifách*, teda na stanovených číselných intervaloch „od-do“ v sadzbách pre tržby za nejaký tovar a službu, pričom tieto tarify majú zamedziť krajinám medzi sebou získať konkurenčné výhody plynúce z nižších miezd („lacná pracovná sila“) a devastovaním životného prostredia.

2. Všetky výnosy plynúce z taríf *férového obchodu* sa majú vrátiť chudobným krajinám, odkiaľ bol tovar a služby získané za „nekorektných podmienok“ importovaný. Nie je to teda istým spôsobom to známe *reprodukčné cenové vyrovnanie* dvoch rozličných cenových hladín, ktoré v tomto prípade má zabezpečiť, aby sa zabránilo koristeniu predovšetkým devastáciou životného prostredia a vykorisťovaniu námezdnjej pracovnej sily?

3 Cieľom týchto opatrení sú len tie komodity a služby, ktoré konkurujú na danom trhu krajiny produktom miestnej výroby. Ako však budeme zabezpečovať za podmienok rozvinutej globálnej ekonomiky, že niektoré tovary budú „kalkulovateľné“ za výhodnejších podmienok z dovozu ako v domácej produkcii? Budeme musieť veľmi opatrne konštruovať tarify, definovať komoditné špecifikácie, aby sa nestalo, že týmito opatreniami zabrzdíme produktivitu výroby niektorej komodity iba z titulu *férového obchodu*.

Schweickart tu hovorí o plnokrvnom socialistickom protekcionizme *ekonomickej demokracie*. Napriek tomu hovorí, že *ekonomická demokracia* je súťaživou trhovou ekonomikou, no nie ekonomikou voľného obchodu. Bude vstupovať do voľného obchodu s krajinami na porovnateľnom stupni rozvoja, ale nie s chudobnejšími štátmi, pre ktoré bude výhodnejší *férový obchod* ⁽⁵⁰⁾.

Máme už skúsenosti so vzájomne výhodnou výmenou tovarov v socialistickej ekonomickej integrácii krajín RVHP a pridružených krajín. Uplatnenie princípu *férového obchodu* znamená, že v žiadnom prípade nechceme poškodiť importujúcu krajinu tým, že jej zničíme domácu výrobnú infraštruktúru a budeme pumpovať z nej vyšší zisk za tovar a investovaný kapitál. To je však priamo v rozpore s voľným obchodom ako je propagovaný klasickou ekonómiou, pretože kapitalista si neprimerane vysoký zisk berie z titulu rizika, ktoré musí pri obchode podstúpiť, alebo z titulu, že tovar, ktorý predáva, je inak nedostupný (monopolný predaj) alebo je výnimočný po technickej či inovačnej stránke a kým ho nebudú vyrábať a predávať iní, tržba na jeho predaji mimoriadne zisky.

Otázky taríf ako nástroja obchodu boli nakoniec okrem colných taríf používané i vo vnútri ekonomiky socialistického štátu, používali sme VRCV, teda tarifu *vnútorného reprodukčného cenového vyrovnania*, ekonomického nástroja, ktorý zabraňoval konjunkturálnym menovým výkyvom svetového trhu a menových búrz a používal sa opačne dovnútra ekonomiky na vyrovnávanie hladiny svetových (komoditných i burzových cien) a hladiny domácich cien vzhľadom k rôznemu menovému kurzu a nastaveným cenovým hladinám. *Veľmi výrazne sme*

tak chránili národné hospodárstvo ČSSR pred špekulatívnymi finančnými výkyvmi cien, ale i pred krízami a konjunkturálnymi výkyvmi svetových trhov.

Ak sa však budú používať tarify bez všeobecného súhlasu všetkých zúčastnených krajín, môže sa ich používanie vnímať nesprávne a znova sa rozbehnú tendencie k protekcionizmu, teda ochranárskym opatreniam na úrovni jednotlivých krajín alebo zoskupení krajín, čo sa môže zvrhnúť na obchodné vojny. Preto bude potrebná medzinárodná dohoda o princípoch férového obchodu a princíp vzájomne výhodného obchodu, s ktorým máme skúsenosti, bude znamenať umožnenie výmeny tovarov, služieb, ale i širokú kooperáciu v investíciách a vedomostiach na novej medzinárodnej úrovni. Pôvodne som tvrdil, že nesprávne pochopenie protekcionizmu na jednej strane a férového obchodu na druhej strane by mohlo viesť k rozpadu globálnych trhov a nesmiernym reprodukčným poruchám v jednotlivých krajinách. Teraz po skúsenostiach so snahou zaviesť do platnosti globálne tzv. „Obchodné zmluvy“ ako CETA a TTIP je očividné, že môžu nastať nielen nesmierne reprodukčné poruchy v jednotlivých krajinách, ale pomocou týchto neokoloniálnych nástrojov môže byť každá krajina uvrhnutá do takmer koloniálnej závislosti od transnacionálnych globálnych korporácií, ktoré ale nemajú žiadne domovské sídlo. Toto hrozí ako otrokárstvo v 21.storočí.

Tvrdil som, že sa čudujem, že na druhej strane vznikajú poruchy v medzinárodnom obchode za existencie voľného a dokonca globálneho obchodu. A pýtal som sa, že ako je možné, že finančná kríza sa zmenila v odbytovú krízu a viazne tok peňazí. Zo skúseností už dnes vieme, že globalizácia dosť násilne roztvorila dvere do každej krajiny a obchodná výmena sa takmer povinne deje vo svetových menách, importujúc tak i do zdravých krajín finančnú krízu zo sveta. Obranou voči tomu v socialistickej ekonomike neboli iba tarify VRCV ochraňujúce domácu ekonomiku, ale i zúčtovanie medzinárodného obchodu na bilaterálnej úrovni rôznymi barterovými (výmena tovarová) a junktímovými (viazanie sortimentu na iný sortiment) dohodami, na multilaterálnej úrovni clearingom (klíring – mnohostranné nefinančné zúčtovanie dovozu a vývozu vzájomným zápočtom cez banku) a vyrovnávaním clearingových špičiek, rozdielu, dohodnutou menou⁽⁵¹⁾. **Klíring (angl.clearing)**, ako oficiálny zúčtovací systém medzi dvomi i viacerými krajinami zanikol a príčinou zániku tohto zúčtovacieho finančného nástroja je realita, že už neobchodujú medzi sebou jednotlivé krajiny v rámci svojich národných hospodárstiev, ale obchod prebieha „voľne“ bez vplyvu štátov priamo medzi korporáciami a iba „z tradície“ a pre politický prehľad sa ešte vedie evidencia zahraničného obchodu v štáte, či ukazovateľov ako hrubý domáci produkt a podobných ukazovateľov.

odkazy

(45)Schweickart – Ekon.demokracia, str.75,

(46) Schweickart – Ekon.demokracia. 6.2.3.V ústrety férovému obchodu, str.87,

(47)Ch.Handy, Hlad ducha, str.195,

(48)Matzner – Stroskotanie centr.plánovaného hosp., čas.Slovo 1999,

(49)Schweickart-Ekon.dem.,kap.6.2.3. V ústrety férovému obchodu,str.102,187,

(50)ibid.,str.104,

(51)Otázky ekon.modelovania...str.116,